

GENERAL / SOCIOLINGÜÍSTICA

Demografia sanitària i reptes per a la llengua catalana al sistema de salut de Catalunya – Jordi Pere i Mas

Servei de Planificació Lingüística. Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya

🕒 18 de novembre de 2021

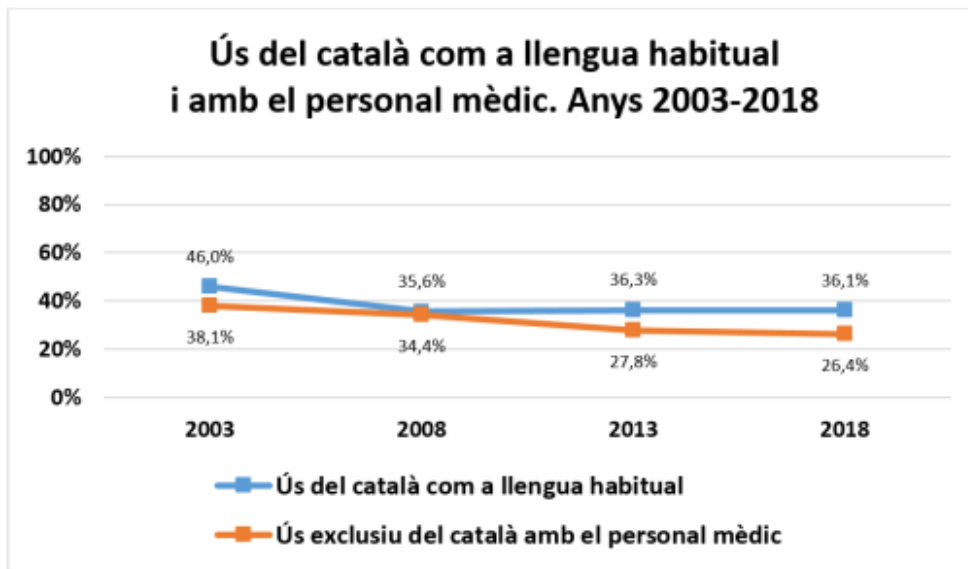

Font: Issac Planella. Llicència BY-NC-ND 4.0.

Demografia i context

Segons l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població*, en el període 2003-2018 l'ús exclusiu del català dels usuaris dels serveis sanitaris amb el personal mèdic experimenta un descens, més accentuat de 2003 a 2013 i més lleuger de 2013 a 2018. Així, passa d'un 38,1% el 2003 a un 27,8% el 2013 i a un 26,4% el 2018, i se situa

gairebé deu punts per sota respecte a l'ús del català per la població com a llengua habitual (Pere Mas, J., 2021).[1]

Font: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya. Enquesta d'usos lingüístics de la població 2003-2018.

No es disposa de dades actualitzades dels usos lingüístics dels professionals sanitaris –tot i que recentment s'ha iniciat un estudi que permetrà tenir més informació sobre la situació actual.[2] En canvi, a partir dels informes dels col·legis de metges, sí que sabem que en els darrers anys s'ha col·legiat a Catalunya un important nombre de professionals estrangers; també sabem que està previst que en els propers deu anys es jubili més d'una quarta part dels actuals metges col·legiats –la majoria dels quals nascuts o formats a Catalunya– i que, en el futur immediat, les necessitats de cobertura de vacants de professionals de medicina i d'infermeria poden arribar gairebé a un 20% del total de les plantilles (UCH, CSSC, ICS, 2019). Per tant, caldrà continuar incorporant professionals forans i trobar l'equilibri per poder oferir una assistència sanitària de qualitat tot respectant al màxim els drets lingüístics dels usuaris.

A partir dels informes dels col·legis de metges, sí que sabem que en els darrers anys s'ha col·legiat a Catalunya un important nombre de professionals estrangers; també sabem que està previst que en els propers deu anys es jubili més d'una quarta part dels actuals metges col·legiats –la majoria dels quals nascuts o formats a Catalunya.

En el primer decenni de segle, l'arribada constant de població nouvinguda va provocar que s'haguessin de contractar metges estrangers per poder cobrir la demanda d'atenció sanitària. Concretament, en els anys 2007-2010 s'observa una davallada de col·legiacions de metges catalans –coincidint amb l'inici del relleu generacional, del període de crisi econòmica i l'emigració dels més joves a altres països europeus per formar-se professionalment o cercar millors condicions laborals– que es va compensar amb un fort augment de col·legiacions de metges estrangers.

Avui dia, la dificultat de trobar professionals en algunes especialitats –com les de pediatria i medicina familiar i comunitària a l'atenció primària, o medicina interna, psiquiatria i anestesiologia i reanimació a l'atenció hospitalària– fa que es mantingui aquesta situació. El problema de la manca de professionals s'agreuja en funció de l'àmbit territorial, i especialment en les regions sanitàries que es troben fora de l'àrea metropolitana de Barcelona –que són les que tenen proporcionalment més població catalanoparlant– com les de la Catalunya Central, Terres de l'Ebre i Alt Pirineu i Aran, en

centres sanitaris comarcals mitjans i petits amb una repercussió més important en la disponibilitat de l'atenció sanitària (UCH, CSS, ICS, 2019).

Actualment treballen al sistema públic de salut de Catalunya uns 36.000 metges i uns 46.000 infermers, dels quals un 31% pertanyen a l'Institut Català de la Salut.[3] Tot i els processos d'estabilització de les plantilles dels darrers anys, a causa de la gran necessitat de contractació de professionals, una part important hi manté una vinculació laboral temporal (ICS, 2016; Departament de Salut, 2017).

El 80% dels metges i infermers estan col·legiats a la demarcació de Barcelona. Si analitzem les dades demogràfiques que proporcionen els informes anuals del Col·legi de Metges de Barcelona (COMB), observem que el 42% dels nous metges col·legiats el 2020 són estrangers i el 24% procedeixen de la resta de l'Estat. Del total de 36.653 metges col·legiats a Barcelona, el 59,3% han nascut a Catalunya, el 18,7% a la resta d'Espanya i el 22% a altres països. D'aquest 22% nascut a l'estranger, el 80% són d'origen llatinoamericà (principalment, d'Argentina, Veneçuela, Colòmbia, Perú i Cuba).

Els darrers informes del COMB alerten de l'envelliment progressiu dels professionals –i de l'augment continuat d'incorporacions de metges nascuts a l'estranger, que arriben a un significatiu 22% del cens col·legial el 2020. Pel que fa a la col·legiació anual de metges de la resta de l'Estat, ha tendit a l'alça al llarg dels darrers anys, des d'un 13% el 2008 a un 24% el 2020.

Un altre factor que cal considerar és que la gran majoria de metges estrangers no tenen especialitat mèdica o no la tenen homologada, i només un de cada deu podrà fer carrera al sistema públic de salut (COMB, 2021). Per consegüent, cal garantir també l'atenció en llengua catalana i el respecte als drets lingüístics dels usuaris als centres sanitaris de titularitat privada, on s'incorpora un gran nombre de professionals estrangers i on rep assistència un 29% de la població de Catalunya que disposa de doble cobertura sanitària (Departament de Salut, 2021).

Els professionals sanitaris residents

D'altra banda, cada any arriba al sistema sanitari públic català un nombre important de professionals sanitaris residents. La residència és el període de formació amb una durada d'entre dos i cinc anys pel qual tots els aspirants a una especialitat mèdica o d'infermeria han de passar per tal d'obtenir un títol d'especialista. Amb el sistema de selecció estatal dels metges interns residents (MIR), es proveeixen actualment a Catalunya més de 1.600 places de formació especialitzada.

És un procés selectiu que depèn de l'Estat, el qual fixa des de fa uns quaranta anys les normes, que es publiquen al *Butlletí Oficial de l'Estat* en una convocatòria anual oberta també a facultatius comunitaris i

El 80% dels metges i infermers estan col·legiats a la demarcació de Barcelona. Si analitzem les dades demogràfiques que proporcionen els informes anuals del Col·legi de Metges de Barcelona (COMB), observem que el 42% dels nous metges col·legiats el 2020 són estrangers i el 24% procedeixen de la resta de l'Estat.

Un altre factor que cal considerar és que la gran majoria de metges estrangers no tenen especialitat mèdica o no la tenen homologada, i només un de cada deu podrà fer carrera al sistema públic de salut (COMB, 2021). Per consegüent, cal garantir també l'atenció en llengua catalana i el respecte als

extracomunitaris, i la concessió d'una plaça està determinada només per una qualificació en un examen memorístic de tipus test i la valoració de l'expedient acadèmic.^[4] Un cop aproven l'examen i en funció de la puntuació obtinguda, escullen el centre on volen fer les pràctiques. Respecte a la llengua, els aspirants han de demostrar coneixements de castellà (només els comunitaris i extracomunitaris), però no se'ls demana saber cap de les altres llengües de l'Estat que són oficials al seu territori –com el català, el gallec o el basc–. Les comunitats autònomes no tenen competència per establir nous requisits, com podria ser el d'haver d'acreditat –o, si més no, poder valorar– coneixements de la llengua del territori on faran la residència.

drets lingüístics dels usuaris als centres sanitaris de titularitat privada.

Amb aquest sistema de provisió hi ha actualment al sistema sanitari públic català més de 5.300 residents. Pel que fa específicament als residents de medicina, el 21% provenen d'altres comunitats autònomes de l'Estat on no es parla català i el 16% d'altres països (un 11% dels quals de l'Amèrica del Sud); pel que fa als d'infermeria, un 55% provenen d'altres comunitats de l'Estat de parla no catalana i un 2% d'altres països.^[5]

Una part dels més de 900 graduats anualment en medicina en universitats catalanes fan la residència fora de Catalunya. En els estudis d'infermeria, tot i els més de 1.800 graduats cada any, més de la meitat dels 440 residents d'infermeria d'especialitat provenen de la resta de l'Estat.

Una bona part dels metges estrangers col·legiats no ha fet la residència a Catalunya i una part dels metges residents procedents de la resta de l'Estat no continuen a Catalunya en acabar el període formatiu de residència. El mateix s'esdevé amb una part de metges catalans que retornen a Catalunya un cop feta la residència en centres de la resta de l'Estat. És clar, doncs, que l'origen dels residents és un factor que condiona i determina la seva permanència o retorn posterior a Catalunya. Per tant, des del punt de vista lingüístic, tot sembla indicar que el sistema actual de selecció i formació de residents no és el millor per a l'ús del català en l'atenció sanitària a Catalunya.

Amb aquest context, és necessari oferir als residents que vinguin de fora de Catalunya per incorporar-se cada any als centres sanitaris catalans les màximes facilitats perquè aprenguin la llengua catalana o, si més no, puguin atendre oralment i per escrit els pacients que la fan servir. És, per tant, amb aquesta finalitat que el Departament de Salut desenvolupa un pla de formació de llengua catalana per al personal resident amb la col·laboració del Consorci per a la Normalització Lingüística, com a ens que disposa d'una estructura territorial i està especialitzat en l'acolliment lingüístic i en cursos de català per a persones novingudes.

Per mitjà d'aquest pla de formació s'ofereixen cursos, de vint hores de durada, que combinen situacions comunicatives simples en què pugui trobar-se el professional en l'exercici de la seva feina i l'aprenentatge de lèxic bàsic, tant de la llengua general com del seu àmbit laboral. També inclouen altres aspectes lingüístics que es treballen de forma pràctica i que promouen la sensibilització sobre els usos lingüístics i una actitud lingüística oberta amb els pacients.

A tall de conclusió

La situació sociolingüística de Catalunya reclama als professionals sanitaris el compromís de comprensió de tot tipus de pacients amb cultures i llengües diverses, però no podem oblidar que és l'Administració qui ha de facilitar les eines i els recursos per garantir que els usuaris puguin ser atesos

en la seva llengua oficial, ja sigui el català, el castellà o l'occità, i per aconseguir-ho cal avançar en l'objectiu d'assolir la plena capacitat lingüística dels professionals facilitant-los la formació lingüística que requereixin, ja sigui recuperant i tornant a oferir des dels mateixos centres sanitaris plans de formació de llengua catalana, o bé facilitant formació en origen i prèvia a la contractació amb cursos en línia als metges i infermers que hagin de venir de fora per incorporar-se al sistema sanitari català en alguna de les especialitats sanitàries deficitàries.

El problema de la manca de professionals, que s'ha vist agreujat per l'impacte de la pandèmia sobre el funcionament del sistema sanitari, segurament requereix que s'abordin altres qüestions no estrictament lingüístiques relacionades amb les condicions laborals, la previsió de necessitats de professionals o l'oferta de places de les facultats de medicina i infermeria. De tota manera, davant la necessitat d'haver de trobar professionals per cobrir la demanda sanitària, no n'hi ha d'haver prou amb la competència mèdica, sinó que també cal preveure i valorar la competència lingüística, perquè ambdues no s'han de considerar en absolut incompatibles, i encara menys en el cas dels metges, que han hagut de superar un llarg recorregut formatiu de nou o deu anys abans d'arribar a situar-se en un lloc de treball, que tenen coneixement d'altres idiomes i una capacitat d'aprenentatge molt alta per estar acostumats a l'estudi. Per tant, el fet d'assolir una bona competència lingüística en els professionals arribats de fora no pot ser en cap cas un entrebanc o obstacle en la seva carrera professional sinó un requeriment necessari per poder garantir una bona atenció sanitària i atendre els pacients en la seva llengua oficial de preferència, per assegurar una bona comprensió de la informació en l'acte mèdic, amb ple respecte dels seus drets lingüístics i en benefici de la qualitat del servei.

Jordi Pere i Mas

Servei de Planificació Lingüística

Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya

[1] D'acord amb l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* (Idescat), en el cas del castellà, l'any 2018 és la llengua habitual del 48,6% de la població i un 38,4% l'usa de forma exclusiva amb el personal mèdic.

Si sumem "Només català" i "Més català que castellà" i fem el mateix amb "Només castellà" i "Més castellà que català" observem que la distància entre una llengua i l'altra es redueix a sis punts (39% i 45,2%, respectivament).

[2] L'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, amb el suport de la Direcció General de Política Lingüística, el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya i la Fundació Esteve, ha iniciat el 2020 un estudi sobre els usos lingüístics a l'assistència sanitària (Estudi ULAS).

[3] Dades de la Direcció General de Professionals de la Salut del Departament de Salut. Generalitat de Catalunya.

[4] Les bases de la convocatòria més recent es poden consultar a l'[Ordre SND/948/2021](#), de 8 de setembre, per la qual s'aprova l'oferta de places i la convocatòria de proves selectives 2021 per a l'accés en l'any 2022 a places de formació sanitària especialitzada per a les titulacions universitàries de

grau/llicenciatura/diplomatura de Medicina, Farmàcia, Infermeria i àmbit de la psicologia, la química, la biologia i la física. BOE núm. 218, d'11 de setembre de 2021.

[5] Dades de la Direcció General de Professionals de la Salut del Departament de Salut. Generalitat de Catalunya.

Bibliografia

Collegi de Metges de Barcelona (2021). *Informe anual 2020*. Barcelona, pàg. 20.

Generalitat de Catalunya. Departament de Salut (2017). *Pla de garantia de l'estabilitat laboral*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Generalitat de Catalunya. Departament de Salut (2021). *Entitats d'assegurança sanitària lliure de Catalunya 2018-2019*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, pàg. 29.

Generalitat de Catalunya. Institut Català de la Salut (2016). *Pla d'ordenació de recursos humans de l'Institut Català de la Salut (ICS) per al període 2016-2020* (DOGC núm. 7118, d'11.5.2016).

Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (2019). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2003-2018*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Pere Mas, J. (2021). *Approach to the Status and Management of Languages in the Catalan Public Health Care System*. *Minorités linguistiques et société / Linguistic Minorities and Society*, (15-16), 167–197. [<https://doi.org/10.7202/1078481ar>]

Unió Catalana d'Hospitals (UCH), Consorci de Salut i Social de Catalunya (CSSC), Institut Català de la Salut (ICS). *Necessitat de professionals mèdics i d'infermeria al sector concertat i ICS*. Novembre de 2019. Pàg. 24.

◆ ÀMBIT SANITARI, DEMOGRAFIA, ENQUESTA D'USOS LINGÜÍSTICS DE LA POBLACIÓ 2003-2018, LLENGUA CATALANA, USOS LINGÜÍSTICS